

NHÌN LẠI 40 NĂM NGHIÊN CỨU VỀ CHỦ QUYỀN BIỂN ĐẢO VIỆT NAM DƯỚI THỜI NGUYỄN

Đỗ Bang¹

¹Trường Đại học Khoa học- Đại học Huế
dobangkh@gmail.com

Ngày nhận bài: 09/2/2017; Ngày duyệt bài: 20/6/2017

TÓM TẮT

Nghiên cứu về chủ quyền biển đảo Việt Nam dưới triều Nguyễn đã có công bố trước năm 1975, nhưng thành tựu lớn nhất vẫn thuộc về thập niên vừa qua khi các nhà nghiên cứu đã thu thập được nhiều nguồn tư liệu trong nước và nước ngoài. Đó là tư liệu Châu bản, tư liệu thực địa của nhiều địa phương, tư liệu lưu trữ trong nước và quốc tế. Từ đó đã hình thành nhiều đề tài khoa học cấp Tỉnh, Thành phố, cấp Bộ và cấp Quốc gia, đã cho nhiều sản phẩm nghiệm thu và công bố có giá trị. Các kết quả công bố đó đã có đầy đủ bằng chứng lịch sử và pháp lý khẳng định triều Nguyễn là triều đại hợp pháp và duy nhất làm chủ biển Đông trong đó có hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa.

ABSTRACT

Looking back forty years of doing research about the island sovereignty of Vietnam under Nguyen dynasty

It is said that variety researches about the island sovereignty of Vietnam published before 1975, however, those valuable historical evidences from national and international source of information has been advocated recently. The Chau ban (the most significant historical source of information under Nguyen Dynasty), the original local evidences from regions, national and international proofs of information have been gathered. Therefore, many researches ranks from Provinces, Cities, Department and even Nation have been conducted, and also these findings are validity. Furthermore, these have proved that Nguyen Dynasty is the legal one with the right of the East Sea sovereignty including the Spratly Islands as well as the Parcels Islands.

Biển đảo Việt Nam có vị trí quan trọng trong lịch sử dân tộc, nhất là từ khi tiếp cận với nền hàng hải, quân sự và thương mại các nước phương Tây. Từ đó, cục diện đất nước và các giải pháp phòng thủ của các chính quyền đương thời cũng bắt đầu thay đổi. Triều Nguyễn nắm quyền cai trị trong hoàn cảnh đất nước luôn bị đe dọa chiến tranh từ phía biển nên đã chủ động về tổ

chức và thực thi các biện pháp phòng thủ đất nước từ các cảng khẩu vùng duyên hải đến các hải đảo, nhưng cuối cùng đất nước bị ngoại xâm cũng từ phía biển. Đó là bài học đắt giá đặt ra đối với nước ta hiện nay, khi vấn đề biển Đông đang nóng lên do tham vọng của một số nước mà nhân dân hiện nay đặc biệt quan tâm.

Do đóng kinh đô tại Huế, nơi cách bờ

biển chỉ hơn mười cây số, nên triều Nguyễn hết sức chú trọng trong việc bảo vệ mặt biển, một hệ thống phòng vệ kinh đô hai phía Bắc và Nam kinh thành, từ Thuận An ra Thanh Hoá và từ Đà Nẵng vào Bình Thuận được các vua nhà Nguyễn thực hiện rất sớm và kiên cố hơn bất cứ nơi nào trên đất nước ta, nay vẫn còn dấu tích.

Ngay sau khi lên ngôi, vua Gia Long đã cho tái lập đội Hoàng Sa. Tiếp đến, vua Minh Mạng đã đưa Hoàng Sa - Trường Sa vào vùng trọng điểm chiến lược phòng thủ và phát triển kinh tế của đất nước nên đã giao cho triều đình Huế trực tiếp quản lý và triển khai các nhiệm vụ thực thi chủ quyền và an ninh, quốc phòng.

Nguồn tư liệu quan trọng được khai thác là tài liệu Hán Nôm tại Cục Lưu trữ Trung ương trong đó có *Châu bản* liên quan đến Hoàng Sa và Trường Sa dưới triều Nguyễn. Nguồn tài liệu này trước đây đã có người sưu tầm và công bố nhưng chưa đầy đủ, các nội dung bên trong cũng chưa khai thác triệt để. Các văn bản Hán Nôm sưu tầm tại các địa phương là những cứ liệu quan trọng phản ánh đời sống nhân dân cùng thời trong việc ứng xử với biển đảo nhất là cư dân ở đảo Lý Sơn cũng được khai thác và công bố đầy đủ hơn.

Các bộ sách về lịch sử và các ấn phẩm dưới triều Nguyễn gồm: *Đại Nam thực lục*, *Đại Nam nhất thống chí*, *Đại Nam liệt truyện*, *Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ...* là nguồn tư liệu thư tịch quan trọng để khảo cứu về biển đảo dưới triều Nguyễn. Các tài liệu ghi chép của người ngoại quốc đối với nước ta vào thế kỷ XIX về truyền giáo, du ký, thương mại, quân sự... cũng được khai thác có hiệu quả. Các bản đồ nước ta được vẽ dưới triều Nguyễn cùng hệ thống bản đồ của Trung Quốc và các

nước phương Tây về biển Đông cũng là nguồn tài liệu xác thực, tin cậy cũng được khai thác, đối chiếu với các nguồn tư liệu khác. Nguồn tài liệu khai thác từ thực địa ngoài chữ Hán Nôm còn có các di tích, di vật, cảnh quan, lời truyền cần nghiên cứu để bổ sung và giám định các nguồn tư liệu sách sử đã có cũng được nhiều tác giả quan tâm.

Tuy không mang giá trị về tính quý hiếm như các nguồn tài liệu đã nêu, những công trình khoa học đã công bố, các tài liệu tra cứu các trang mạng từ Google cũng được tham khảo, đối chiếu vừa để xác minh sự kiện, vừa để làm phong phú cho nội dung khoa học.

Kết quả công bố từ đề tài cấp Bộ: *Hệ thống phòng thủ các tỉnh miền Trung dưới triều Nguyễn (1802-1885)*, Mã số: B 2009-DHH 01-8, do PGS.TS. Đỗ Bang làm chủ nhiệm, nghiệm thu năm 2012; Đề tài cấp thành phố *Font tư liệu về chủ quyền của Việt Nam đối với huyện đảo Hoàng Sa, thành phố Đà Nẵng* do TS. Trần Đức Anh Sơn làm chủ nhiệm, nghiệm thu năm 2012; đề tài *Sưu tầm, nghiên cứu những giá trị đặc trưng về văn hóa biển đảo ở Khánh Hòa* do Lê Văn Hoa làm chủ nhiệm... Đề tài Cấp quốc gia *Tổ chức phòng thủ và bảo vệ biển đảo Việt Nam dưới triều Nguyễn thời kỳ 1802-1885*, Mã số IV4-2011.10, do PGS.TS Đỗ Bang là Chủ nhiệm, được nghiệm thu năm 2015, đã cung cấp nhiều tư liệu và thông tin có giá trị được nhiều người đặc biệt quan tâm. Đó là nguồn tư liệu phong phú và tin cậy để các nhà khoa học thực hiện nhiệm vụ nghiên cứu thành công.

Được gọi là công trình công bố sớm có liên quan đến vấn đề này là các tác giả của “*Đặc khảo về Hoàng Sa và Trường*

Sa” đăng trong tập san *Sử Địa*, số 29, năm 1975 tại Sài Gòn trước ngày giải phóng có nhiều bài viết có giá trị¹; năm 1988, Vũ Phi Hoàng cho xuất bản cuốn *Hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa bộ phận của lãnh thổ Việt Nam*² đã khẳng định chủ quyền lâu đời của Việt Nam trên hai quần đảo này. Tiếp tục triển khai theo hướng nghiên cứu xác lập chủ quyền vùng biển đảo Việt Nam, năm 1988, Nguyễn Q. Thắng cho xuất bản cuốn *Hoàng Sa, Trường Sa* và năm 2002, lại cho xuất bản cuốn *Hoàng Sa, Trường Sa lãnh thổ Việt Nam nhìn từ công pháp quốc tế* [16]. Về công trình luận án Tiến sĩ *Quá trình xác lập chủ quyền Việt Nam tại quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa* của Nguyễn Nhã được bảo vệ vào năm 2003 tại thành phố Hồ Chí Minh, nhưng đến mười năm sau sách mới được xuất bản mang tên *Những bằng chứng về chủ quyền của Việt Nam đối với hai quần đảo Hoàng Sa, Trường Sa* [12]. Tác giả công trình này cũng đã công bố nhiều tư liệu của Việt Nam và phương Tây liên quan đến Hoàng Sa - Trường Sa và khẳng định chủ quyền của Việt Nam đối với hai quần đảo này. Năm 2008, Nhà xuất bản Trẻ cho xuất bản cuốn *Hoàng Sa, Trường Sa là của Việt Nam*³. Năm 2010, Nhà xuất bản Tri Thức tập hợp nhiều bài viết để ấn hành cuốn *Biển Đông và hải đảo Việt Nam*⁴.

Năm 2011, Đỗ Bang đã cho xuất bản

cuốn sách *Hệ thống phòng thủ miền Trung dưới triều Nguyễn* [1]. Trong công trình này, tác giả đã khảo sát và công bố hệ thống phòng vệ vùng biển các tỉnh miền Trung và làm rõ quá trình thực thi chủ quyền của triều Nguyễn tại quần đảo Hoàng Sa - Trường Sa. Cũng vào cuối năm này, Nhà xuất bản Trẻ cho xuất bản cuốn *Bằng chứng lịch sử và cơ sở pháp lý Hoàng Sa, Trường Sa là của Việt Nam*, trong đó có bài của tác giả Nguyễn Nhã *Việc thực thi chủ quyền tại Trường Sa và Hoàng Sa dưới triều Nguyễn* từ trang 55-59. Nhà xuất bản Chính trị quốc gia cho xuất bản cuốn *Chủ quyền trên hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa* của Monique Chemillier Gendreau của trường Đại học Paris VII – Pháp, sách nghiên cứu dưới góc độ công pháp quốc tế [10].

Từ năm 2012, việc nghiên cứu và công bố về chủ đề biển đảo có nhiều thuận lợi nên đã cho ra mắt bạn đọc với các công trình sau:

Dấu ấn Việt Nam trên biển Đông của Trần Công Trục [18]. Tác giả dành 10 trang (89-99) của mục 3, thuộc Chương 3, viết về *Quá trình xác lập và thực thi chủ quyền tại quần đảo Hoàng Sa và quần đảo Trường Sa của nhà nước Việt Nam thời Nguyễn* để trình bày. Đầu năm 2013, Nhà xuất bản Trẻ cho ấn hành cuốn sách *Lẽ phải; Luật quốc tế và chủ quyền trên hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa* của

Với các bài: Hoàng Xuân Hãn, *Quần đảo Hoàng Sa*; Lăng Hồ, *Hoàng Sa và Trường Sa- lãnh thổ của Việt Nam*; Nguyễn Nhã, *Hoàng Sa qua văn khố của Hội truyền giáo Ba Lê*; Hãn Nguyễn, *Những sử liệu chữ Hán minh chứng chủ quyền của Việt Nam trên quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa qua nhiều thế kỷ*; Lam Giang, *Hai quần đảo Hoàng Sa giữa Đông hải*; Thái Văn Kiểm, *Những sử liệu Tây phương minh chứng chủ quyền của Việt Nam...*

² Nxb. Quân đội nhân dân, sách dày 102 trang.

³ Sách tập hợp các báo cáo khoa học và tài liệu của các tác giả Nguyễn Nhã, Nguyễn Đình Đầu, Lê Minh Nghĩa, Từ Đặng Minh Thu, Vũ quang Việt.

⁴ Tác giả Thiện Cẩm, Nguyễn Đình Đầu, Nguyễn Thái Hợp, Nguyễn Nhã, Nguyễn Ngọc, Phan Đăng Thanh, Nguyễn Q. Thắng, Hoàng Việt.

Nguyễn Việt Long, sách nghiên cứu dưới góc độ pháp lý từ một luận án Tiến sĩ được bảo vệ tại Đại học Sorbonne (Pháp) [7]. Cũng vào đầu năm 2013, Nhà xuất bản Trẻ cho xuất bản cuốn *Việt Nam Quốc hiệu và cương vực: Hoàng Sa - Trường Sa* của Nguyễn Đình Đầu, tác giả đã chứng minh cương vực lãnh thổ qua một hệ thống bản đồ cổ có giá trị, tác giả đã dành 10 trang (111-119) để giới thiệu 4 bản đồ về triều Nguyễn [5]. Tiếp đó, tác giả Nguyễn Việt Long cho ấn hành cuốn sách *Hoàng Sa - Trường Sa: Các sự kiện lịch sử- pháp lý chính (thế kỷ XV-2000)* [8], có nêu lên một số sự kiện liên quan đến Hoàng Sa- Trường Sa dưới triều Nguyễn. Vào giữa năm 2013, Ủy ban Biên giới quốc gia cho xuất bản cuốn sách *Tuyển tập các Châu bản triều Nguyễn về thực thi chủ quyền quốc gia Việt Nam trên hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa* [19]. Ngoài công bố bản gốc Hán- Nôm, sách được in thành 4 thứ tiếng Việt, Anh, Pháp, Hoa đã cung cấp cho người đọc một hệ thống tư liệu lưu trữ về *Châu bản triều Nguyễn* có giá trị. Cũng vào giữa năm 2013, Nhà xuất bản Thông tin và Truyền thông cho ấn hành cuốn *Hoàng Sa, Trường Sa là máu thịt của Việt Nam* của nhiều tác giả với nhiều bản đồ được công bố, quan trọng nhất là tấm bản đồ *Hoàng Triều trực tỉnh địa dư toàn đồ* của nhà Thanh ấn hành năm 1904, không có Hoàng Sa và Trường Sa do Mai Hồng giới thiệu [14].

Đầu năm 2014, Nxb. Thông tin và Truyền thông cho tái bản sách *Kỷ yếu Hoàng Sa* do Đặng Công Ngữ chủ biên, có bổ sung một số bản đồ và tư liệu liên quan đến triều Nguyễn [11]. Tiếp đến, Nhà xuất bản Trẻ cho ấn hành cuốn *Địa lý biển Đông với Hoàng Sa- Trường Sa* của Vũ

Hữu San, tác giả đã dành 63 trang để mô tả các đảo thuộc về hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa [15]. Vào tháng 5 năm 2014, Nhà xuất bản Đà Nẵng cho ấn hành cuốn *Triều Nguyễn với công cuộc bảo vệ biển đảo Tổ quốc thế kỷ XIX* do Đỗ Bang làm chủ biên [2]; sách tập hợp một số bài được Hội Khoa học Lịch sử tỉnh Thừa Thiên Huế công bố trong hội thảo khoa học vào tháng 12 năm 2013.

Năm 2015, Nhà xuất bản Đà Nẵng cho xuất bản cuốn *Hoàng Sa- Trường Sa: Chủ quyền của Việt Nam* do Đỗ Bang chủ biên và được tái bản năm 2016 [3]. Vào cuối năm 2015, Nhà xuất bản Thông tin và truyền thông cho xuất bản sách *Trương Minh Dục (2015). Chủ quyền quốc gia Việt Nam tại hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa qua tư liệu Việt Nam và nước ngoài*, tác giả đã cung cấp một số bản văn liên quan đến Hoàng Sa và Trường Sa trong *Châu bản* và *Đại Nam thực lục* của triều Nguyễn [5]. Năm 2016, Nhà xuất bản Thuận Hóa cho xuất bản cuốn *Tổ chức và hoạt động bảo vệ biển đảo Việt Nam dưới triều Nguyễn 1802-1885* do Đỗ Bang làm chủ biên [4], là thành tựu quan trọng nhất trong việc nghiên cứu chủ quyền biển đảo Việt Nam dưới triều Nguyễn. Vào tháng cuối cùng năm 2016, Nhà xuất bản Văn hóa- Văn nghệ cho xuất bản cuốn *Tư liệu về Chủ quyền Việt Nam đối với quần đảo Hoàng Sa* do Trần Đức Anh Sơn chủ biên. Sách xuất bản từ đề tài khoa học cấp Thành phố *Font tư liệu về chủ quyền của Việt Nam đối với huyện đảo Hoàng Sa, thành phố Đà Nẵng* đã cung cấp nhiều tư liệu quý về chủ quyền của triều Nguyễn đối với quần đảo Hoàng Sa [16].

Về bài công bố trên các tạp chí: Tạp chí *Nghiên cứu và phát triển* dành nhiều số

có chuyên mục biển đảo trong đó có 2 số Chuyên đề về biển, đảo Việt Nam, số 4 (75)/2009 có một số bài viết có liên quan⁵ và số 3 (101)/2013 cung cấp cho đọc giả hàng trăm tấm ảnh chụp từ vệ tinh của quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa. Tạp chí *Huế Xưa & Nay* có 3 số 114 (11-12/2012), 117 (5-6)/2013 và số 122 (5-6)/2014 cũng dành một số bài cho chủ đề biển đảo⁶.

Trên các tạp chí *Xưa và Nay*, *Nghiên cứu lịch sử*, *Lịch sử quân sự*... trong những năm gần đây cũng có một số bài viết về 14 Quang Ngọc, Nguyễn Đình Đầu, Nguyễn Nhã, Trần Công Trục, Đỗ Bang, Nguyễn Quang Trung Tiến, Lưu Trang, Lê Tiến Công, Đỗ Quỳnh Nga...

và nhiều báo điện tử, website chính thống, một số nhà nghiên cứu đã công bố nhiều bài nghiên cứu, khảo cứu, công bố tư liệu liên quan đến biển, đảo và 2 quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa dưới thời Nguyễn. Nhà nghiên cứu Phan Thuận An đã công bố bài viết liên quan đến tờ châu bản thời Bảo Đại về Hoàng Sa⁷. Các nhà nghiên cứu Nguyễn Hồng Thao⁸, Đinh Kim Phúc⁹ đã có nhiều bài viết về nguồn tư liệu thu thập được từ phương Tây, các nhà nghiên cứu Phạm Hoàng Quân¹⁰, Trương Nhân Tuấn¹¹, Hồ Bạch Thảo¹² lại khai thác nhiều tư liệu từ Trung Quốc. Một số tác giả khác như Dương Trung Quốc¹³, Nguyễn Hữu Tâm¹⁴, Nguyễn Quang Ngọc¹⁵, Gia

⁵ Sờ Khoa học và công nghệ tỉnh Thừa Thiên Huế số 4 (75), đáng chú ý là các bài: Phan Đăng Thanh, *Biển đảo Việt Nam và quy chế pháp lý*; Đinh Kim Phúc, *Chủ quyền quốc gia Việt Nam trên vùng biển Đông*; Nguyễn Quang Trung Tiến, *Lịch sử quản lý hành chính quần đảo Hoàng Sa*...

⁶ Các tác giả: Đỗ Bang, Nguyễn Thừa Hỷ, Nguyễn Phước Tương, Lê Tiến Công, Trần Văn Quyển, Lưu Anh Rô, Lê Thị Hải Hà...

⁷ Phan Thuận An, *Một tờ châu bản thời Bảo Đại liên quan đến đảo Hoàng Sa*, <http://phamquynh.wordpress.com>, 01.11.2009

⁸ Nguyễn Hồng Thao, *Sang xứ bờ sót tìm dấu tích Hoàng Sa - Trường Sa*, <http://www.tuanvietnam.net>, 03.4.2009 và *Theo dấu vụn lý Trường Sa trong các tư liệu cổ*, <http://butnghien.vn>, 04.4.2009.

⁹ Đinh Kim Phúc, *Những phát hiện mới chung quanh tấm bản đồ của Matteo Ricci*, <http://www.diendan.org>, 08.02.2010.

¹⁰ Phạm Hoàng Quân có nhiều bài viết đăng trên tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển*, tiêu biểu nhất là khảo cứu: *Nam Hải chư đảo danh xưng sơ khảo*.

¹¹ Trương Nhân Tuấn, *Tim hiểu ý nghĩa tấm bản đồ chín gạch (chữ U) của Trung Quốc qua một vài kinh nghiệm lịch sử*, <http://www.talawas.org>, 01.6.2009.

¹² Hồ Bạch Thảo, *Lãnh hải Trung Quốc dưới thời nhà Minh*, <http://www.diendan.org>, 30.11.2009; *Rà soát cái gọi là Tây Sa (Hoàng Sa), Nam Sa (Trường Sa) trong sử chí Trung Quốc từ đời Thanh đến nay*, <http://www.diendan.org>, *Tiếp tục rà soát cái gọi là Tây Sa (Hoàng Sa) và Nam Sa (Trường Sa) trong Đại Thanh nhất thống toàn đồ*, <http://www.diendan.org>, 24.12.2009.

¹³ Dương Trung Quốc, *Việt Nam từng có những hải đội Hoàng Sa*, <http://vietbao.vn>.

¹⁴ Nguyễn Hữu Tâm có nhiều bài viết về chính sách biển đảo và thủy quân của các triều vua từ Gia Long đến Tự Đức đăng trên website: www.biendong.net

¹⁵ Nguyễn Quang Ngọc có nhiều bài viết về Hoàng Sa và Trường Sa thời Nguyễn, như “Hoàng Sa, Trường Sa: những trang sử viết bằng máu” đăng trên website www.biendong.net, “Về quê hương và hoạt động của đội Hoàng Sa”, báo cáo khoa học tại Hội nghị tôn tạo di tích Hoàng Sa- Trường Sa do Ban biên giới Chính phủ và UBND tỉnh Quảng Ngãi tổ chức, 10/2001...

¹⁶ Gia Minh, “Tư liệu quý giá về chủ quyền quần đảo Hoàng Sa”, <http://www.rfa.org>, 14.5.2009; *Châu bản triều Nguyễn và việc thực thi chủ quyền liên tục của VN trên quần đảo Hoàng Sa*, <http://www.thanhnien.com.vn>, 16.9.2009; *Thêm một sắc chỉ quý liên quan đến Hoàng Sa*, <http://www.baodanang.vn>, 1.4.2009.

Trên các tạp chí, tập san chuyên ngành Minh¹⁶... cũng có nhiều bài viết khảo cứu

về biển đảo, Hoàng Sa và Trường Sa của Việt Nam dưới triều Nguyễn nhìn từ nhiều góc độ khác nhau.

Ngoài các đề tài, sách xuất bản, bài công bố trên các tạp chí, trong những năm qua đã có nhiều hội thảo khoa học về lịch sử chủ quyền biển đảo Việt Nam, đáng chú ý nhất là Hội thảo khoa học Chủ quyền biển đảo Việt Nam trong lịch sử do Hội Khoa học Lịch sử tỉnh Thừa Thiên Huế tổ chức tại Huế vào ngày 12 tháng 12 năm 2016, tập hợp 27 bài công bố của các chuyên gia Sử học trên cả nước.

Có thể nói, những công trình nghiên cứu rất phong phú về biển đảo Việt Nam thời Nguyễn là một thành quả không thể phủ nhận được để chúng ta có đầy đủ bằng chứng lịch sử và pháp lý khẳng định triều Nguyễn là triều đại hợp pháp và duy nhất làm chủ biển Đông trong đó có hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa. Tuy nhiên, cần khai thác công phu hơn về nguồn tư liệu điền dã các địa phương và nguồn tư liệu bản đồ có liên quan đến chủ quyền biển đảo Việt Nam thế kỷ XIX.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Đỗ Bang, 2011. *Hệ thống phòng thủ miền Trung dưới triều Nguyễn*, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội.
- [2]. Đỗ Bang (chủ biên), 2014. *Triều Nguyễn với công cuộc bảo vệ biển đảo Tổ quốc thế kỷ XIX*, Nxb, Đà Nẵng, Đà Nẵng.
- [3]. Đỗ Bang (chủ biên), 2015, tái bản 2016. *Hoàng Sa- Trường Sa: Chủ quyền của Việt Nam*, Nxb, Đà Nẵng, Đà Nẵng.
- [4]. Đỗ Bang (chủ biên), 2016. *Tổ chức và hoạt động bảo vệ biển đảo Việt Nam dưới triều Nguyễn 1802-1885*, Nxb Thuận Hóa, Huế.
- [5]. Trương Minh Dục, 2015. *Chủ quyền quốc gia Việt Nam tại hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa qua tư liệu Việt Nam và nước ngoài*, Nxb Thông tin và truyền thông, Hà Nội.
- [6]. Nguyễn Đình Đầu, 2013. *Việt Nam Quốc hiệu và cương vực: Hoàng Sa- Trường Sa* Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh,
- [7]. Vũ Phi Hoàng, 1988. *Hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa bộ phận của lãnh thổ Việt Nam*, Nxb Quân đội nhân dân, Hà Nội.
- [8]. Nguyễn Việt Long, 2013. *Lẽ pháp; Luật quốc tế và chủ quyền trên hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa*, Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh,
- [9]. Nguyễn Việt Long, 2013. *Hoàng Sa - Trường Sa: Các sự kiện lịch sử- pháp lý chính (thế kỷ XV-2000)*, Tập 1, Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.

- [10]. Nguyễn Việt Long, 2014. *Hoàng Sa - Trường Sa: Các sự kiện lịch sử- pháp lý chính (thế kỷ 2000-2013)* , Tập 2, Nxb Trẻ, 2014.
- [11]. Monique Chemillier Gendreau, 2011. *Chủ quyền trên hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa* Bản dịch của Hồng Thao, Lưu Văn Lợi hiệu đính, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [12]. Đặng Công Ngữ chủ biên, 2014. *Kỷ yếu Hoàng sa*, Nxb Thông tin và Truyền thông tái bản, Hà Nội.
- [13]. Nguyễn Nhã, 2013. *Những bằng chứng về chủ quyền của Việt Nam đối với hai quần đảo Hoàng Sa, Trường Sa*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [14]. Nhiều tác giả, 2013. *Những bằng chứng về chủ quyền của Việt Nam đối với hai quần đảo Hoàng Sa, Trường Sa*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [15]. Nhiều tác giả, 2013. *Hoàng Sa, Trường Sa là máu thịt của Việt Nam*, Nxb Thông tin và Truyền thông, Hà Nội.
- [16]. Vũ Hữu San, 2014. *Địa lý biển Đông với Hoàng Sa- Trường Sa*, Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [17]. Trần Đức Anh Sơn (chủ biên), 2016. *Tư liệu về Chủ quyền Việt Nam đối với quần đảo Hoàng Sa*, Nxb Văn hóa - Văn nghệ, Thành phố Hồ Chí Minh.
- [18]. Nguyễn Q. Thắng, 2002. *Hoàng Sa, Trường Sa lãnh thổ Việt Nam nhìn từ công pháp quốc tế*, Nxb Tri thức, Hà Nội.
- [19]. Trần Công Trục, 2012. *Dấu ấn Việt Nam trên biển Đông*, Nxb Thông tin và Truyền thông, Hà Nội.
- [20]. Ủy ban Biên giới quốc gia, 2013. *Tuyển tập các Châu bản triều Nguyễn về thực thi chủ quyền quốc gia Việt Nam trên hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa*, Nxb Tri thức, Hà Nội.